

Ælnoth – Katolsk historisk Forening for Danmark

Den 10. juli 2009 fylder lederen af
bispedømmets historiske arkiv Jørgen
Nybo Rasmussen 80 år og har i den
forbindelse varslet sin tilbagetræden.
Som udtryk for en hyldest til ham
for hans bærende kirkehistoriske indsats
bringer catholica.dk et uddrag fra hans
beretning om foreningen Ælnoths historie
fra 30-års jubilæet 14. juni 2008

Af Jørgen Nybo Rasmussen

Begyndelsen

Da vi i bestyrelsen fandt ud af, at det måtte være 30 år siden, denne forening blev til, og at vi gerne ville markere begivenheden, gav jeg mig til nærmere at se på vort eget foreningsarkiv, der i dag står i "Katolsk historisk Arkiv" under nr. 2015, 65. Som arkivar og historiker måtte jeg skaffe fast grund under fødderne for jubilæet. Skønt jeg havde været med fra begyndelsen, havde jeg jo næsten selv glemt, hvordan det egentlig foregik.

Nødvendigheden af denne undersøgelse blev hurtigt klar. Det viste sig, at det møde, hvor vi begyndte at drøfte et muligt samarbejde om katolsk kirkehistorie, ikke foregik for 30, men for 31 år siden! Den 8. juni 1977 mødtes en lille gruppe på seks interesserede i mit daværende hjem i Birkerød. Det var Msgr. *Kjeld Geertz-Hansen*, *Tore Nyberg*, *Stig Holsting*, *Thelma Jexlev*, *Vello Helk* og mig. Jeg forelagde ideen og påpegede, at Den katolske Kirkes historie i Danmark var et forsømt område, som både katolikker og ikke-katolikker burde samarbejde om at forbedre. Thelma Jexlev og Vello Helk var mine kolleger som arkivarer på *Rigsarkivet*, men ikke – som de øvrige – selv katolikker. Thelma Jexlev var en anerkendt middelalderforsker, udgav bl.a. en registrant over middelalderbreve og studerede danske nonneklostre. Vello Helk havde skrevet disputats om den berømte norske jesuit under Modreformationen, pater *Laurentius Norwegus*. Tore Nyberg var lektor i

middelalderhistorie i Odense, Stig aktiv som kunstner og forfatter i katolsk ånd. Enhver fremlagde sin opfattelse af, hvad et samarbejde kunne bestå af. Der var nogen uenighed om, hvorvidt man skulle og burde beskæftige sig både med Middelalderens kirke og med nyere tids katolicisme eller hellere adskille disse emneområder. Mødet sluttede i god ånd, men uden endelig beslutning. På et postkort, jeg fik følgende morgen, sluttede de nordiske dominikaneres historiker, den katolske professor *Jarl Gallén* i Finland, sig gerne til tanken om et samarbejde.

For mit eget vedkommende havde den måde, hvorpå man i Danmark behandlede Den katolske Kirkes historie været et problem siden mine unge dage. 1950 var jeg konverteret og i de samme år begyndt at studere historie på Københavns Universitet. Her var – og er – Den katolske Kirke blot en faktor i middelalderens historie og ikke meget andet. I hvert fald dengang blev Kirken stort set kun set ud fra én af to mulige synsvinkler: den sækularistiske og den protestantiske. For sækularismen var Kirken en politisk-økonomisk magtfaktor med en skiftende rolle i middelaldersamfundet. For protestantismen var middelalderens kirke en midlertidig og underudviklet form for kristendom, hvis fejl og mangler først Luther fik reformeret til den rigtige trosforståelse. Ingen af disse synspunkter ydede Den katolske Kirke retfærdighed, og ingen af dem kunne eller ville godtage Kirkens egen selvforståelse. Det mærkede man overalt lige fra universitetsundervisningen til historiebøgerne i folkeskolen. Derfor var der et udækket behov for at beskæftige sig med den katolske kirkehistorie ud fra Kirkens egne forudsætninger. I min forskning og mine publikationer søgte jeg at realisere denne opfattelse, ikke mindst i arbejdet med de nordiske franciskaneres historie. En vigtig inspiration havde både Tore Nyberg og jeg hentet i *Institut für europäische Geschichte* i Mainz, hvor vi 1961 – 64 var elever af tidens nok betydeligste katolske kirkehistoriker, professor *Joseph Lortz*.

I august 1977 foreslog jeg i et brev til gruppen, at vi burde opkalde os efter den middelalderlige kirkehistoriker, der ca. 1120 havde skrevet Knud den Helliges historie, nemlig *Ælnoth*. Jeg har ikke kunnet finde belæg for, om det formelt blev vedtaget. Men siden mødet 26. november 1977 har det i hvert fald været godtaget i praksis og siden været vort særlige navn.

Katolsk historisk Arkiv

I maj 1978 holdt 10 medlemmer møde i St. Antoni Kirkes præstegård. Det var bl.a. historisk interesserede præster som dr. phil. *Alfred Otto*, *A. Ziggelaar*, *P. Grégoire*, *K. Geertz-Hansen* og *Czeslaw Kozon*, der dengang var præstestuderende. Desuden Niels Stensen-bibliotekets leder *Inge Müller* og *Sr. Franziska* fra Liobaordenen, Stig Holting samt min gamle historielærer lektor *Johan Jensen* fra Lyngby. Allerede i februar havde vi med *biskop Martensens* accept udsendt spørgeskemaer til de katolske sogne, ordener og andre institutioner, hvori de var bedt om at oplyse, hvilket historisk materiale de havde liggende. Det blev nu besluttet at foreslå biskop Martensen, "at bispedømmets arkiv blev ordnet efter arkivistiske principper, og at der blev skaffet mulighed for, at også andet katolsk arkivmateriale kunne anbringes der." Også bøger og tidsskrifter af historisk relevans burde samles her. Således kunne "planerne for arkiv og bibliotek samordnes" med henblik på "et centralt arkiv og historisk studiecenter for det danske bispedømme". Biskop Martensen godkendte gerne forslaget. Det blev begyndelsen til "Katolsk historisk Arkiv", hvis ansvarlige leder jeg med min faglige baggrund som arkivar i det danske Rigsarkiv blev og har været siden. Det er dog her ikke arkivets, men foreningens historie, vi vil følge. "Ælnoth" fulgte og støttede altid siden "Katolsk historisk arkiv", og så længe arkivet lå i Bredgade, holdt vi ofte møderne der.

Arbejdsgruppen Ælnoth

Et andet initiativ, Ælnoth havde andel i, var udgivelsen af "Katolsk håndbog for Danmark 1983". Den blev foranlediget af, at Ansgarstiftelsen 1981 markerede sit 100-års jubilæum, og at det var 40 år siden, bispedømmet sidst havde udsendt en lignende oversigt. Blandt redaktionens medlem-

mer var p. P. Grégoire og jeg. Han samlede bl.a. materialet til præstebioграфиerne, mens jeg udsendte spørgeskemaer til ordnerne og på det grundlag skrev de pågældende artikler.

Arbejdsgruppen Ælnoth fandt efterhånden sin form. Vi mødtes til foredrag om alle slags kirkehistoriske emner, beskæftigede os med nye bogudgivelser, afholdt ekskursioner til forskellige byer, hvor vi kunne opleve både nutidens og middelalderens katolske kirkeliv, besøgte museer osv. Da Niels Stensen blev saligkåret i 1988, holdt vi 26. november et festmøde, hvor vi belyste nogle særlige aspekter af saligkåringen, inden vi deltog i den officielle fest i Helligåndskirken på Strøget. Ved samme møde præsenterede i øvrigt historikeren *Anders Bjørnvad* planen til sin bog om den danske katolske kirke under besættelsen. - Nu er det naturligvis ikke meningen her at omtale alle de enkelte møder. Straks fra begyndelsen sørgede vi for god kontakt med vore medlemmer. Med hver mødeindkaldelse fulgte fyldige referater af de afholdte møder, således at også medlemmer, der ikke kunne deltage, blev orienterede om, hvad der var foregået. Sammen med andet materiale bevares disse referater i den omtalte arkivfond 2015.65 i "Katolsk historisk Arkiv".

Skønt arbejdsgruppen Ælnoth oprindelig også havde omfattet ikke-katolske medlemmer, og det i høj grad var bestyrelsens hensigt, at foreningen skulle forblive tværkonfessionel, medførte den praktiske udvikling, at foreningen helt overvejende kom til at bestå af katolikker. Men vi havde talrige foredrageholdere "udefra". Temaer indenfor katolsk kirkehistorie – især middelalderens – udforskes jo ofte af ikke-katolske historikere med udmærkede resultater, som vi bad dem berette om. Et godt eksempel er den allerede nævnte Anders Bjørnvad med bogen: "På vej mod hjemstavnsret. Den katolske kirke under besættelsen", 1993, hvortil han i høj grad benyttede "Katolsk historisk Arkiv". Et andet eksempel er *Susanne Malchows*: "Kærlighed er tjeneste" om St. Josephsøsteren *Benedicte Ramsings* banebrydende indsats i dansk sygepleje.

Derimod mislykkedes samarbejdet om at bidrage til den bog, der blev udgivet til biskop Martensens 25-års bispejubilæum i 1990 med titlen "Crux probat omnia". Det medførte, at vi nu begyndte at udgive vores egen skriftserie, idet Stig Holstings: "Efterkonciliære strømninger i Den katolske Kirke i Danmark 1965 – 90" udkom i 1991 som Ælnoths skriftserie nr. 1.

Længe var Ælnoth den eneste forening for katolsk kirkehistorie i Nordeuropa. Men i 1984 stiftede en gruppe ligesindede katolikker i Nordtyskland "Verein für katholische Kirchengeschichte in Hamburg und Schleswig-Holstein" med Msgr. *Peter Schmidt Eppendorf* som formand. Og i marts 1993 samledes en gruppe i Stockholm med henblik på noget lignende i Sverige. Jeg havde længe haft god kontakt med initiativtageren, rådman *Barbro Lindquist*, som havde udgivet flere vægtige bøger om katolikernes hårde vilkår i Sverige inden religionsfriheden. Så jeg blev inviteret til at deltage som rådgiver ved stiftelsen af vor svenske søsterforening: "Katolsk historisk förening i Sverige". Den blev i hvert fald kvantitativt en større succes end Ælnoth med i dag 350 medlemmer. Dens udmærkede halvårslige medlemsblad hedder "Arv och minne".

Katolsk historisk forening Ælnoth

I arbejdsgruppen Ælnoth bestod ledelsen gennem årene næsten uændret af tre pionerer: pastor Czeslaw Kozon, Stig Holsting og mig. Vi lagde ringe vægt på det formelle, men søgte konkrete resultater i form af, at arbejdsgruppen fungerede efter hensigten. Medlemstallet svingedes ca. 1990 omkring 25, hvoraf hen ved 10 deltog i to-tre årlige foredragsmøder.

Men i 1994 foreslog *Helge Clausen*, at denne gruppe blev omdannet til en regulær forening med egentlige statutter, generalforsamling, valg af bestyrelse m.m. Den 19. februar nedsattes et udvalg, der skulle udarbejde et forslag til statutter. De blev drøftet og vedtaget af arbejdsgruppen den 4. juni. Herefter indkaldte man til "stiftende generalforsamling for ÆLNOTH, Katolsk historisk forening for Danmark" lørdag den 17. september samme år. De fremmødte vedtog først de foreslåede statutter, hvorefter den "konstituerende generalforsamling" valgte en foreløbig bestyrelse, der

skulle afløses på næste års ordinære generalforsamling i februar. Biskop Martensen godkendte 17. november 1994 statutterne skriftligt. Efter dem har foreningen siden fungeret.

Det normale aktivitetsniveau har været fire årlige lørdagsmøder med foredrag samt en ekskursion på Store Bededag. Som regel begynder lørdagsmøderne kl. 12 med fælles frokost, hvortil enhver selv medbringer maden, mens Bispedømmet støtter ved at lægge lokale, normalt kantinen, og drikkevarer til. Derefter bedes "Litaniet til Nordens helgener" i fællesskab. Så følger første foredrag med debat, nyheder og meddelelser, derefter kaffepause og så andet foredrag. Møderne strækker sig gerne til hen imod kl. 17. Dette fyldige program og det lange samvær har virket frugtbart. Der var god tid til at drøfte emnerne, men også til almindeligt samvær. Siden 1978 har vi haft noget mere end 100 møder. Ekskursionerne på Store Bededag blev i de fleste tilfælde vellykkede, selvom vi fik nogen kritik, fordi også andre foreninger henlagde udflugter til denne "katolske fridag". Talmæssigt voksede foreningen til nu ca. 70-80 medlemmer, hvoraf regelmæssigt 15-20 kommer til arrangementerne. Vi udsender fortsat fyldige referater sammen med indkaldelserne til næste møde.

Af særlige begivenheder kan nævnes, at vi 5. juni 1999 samarbejdede med *Academicum Catholicum* om at markere 150-året for indførelsen af demokrati og dermed religionsfrihed. Det var jo den afgørende forudsætning for genopbygningen af en katolsk kirke i Danmark. Mødet fandt sted i St. Ansgars sogns nye menighedssal og fulgtes af en udgivelse, vores skriftserie nr. 9.

Sidste år havde vi besøg af en gruppe svenske kolleger, medlemmer af Katolsk historisk Förenings Göteborg afdeling. Med *Roland Allnert* som leder ankom de med bus til København den 10. november. Vi besøgte først *Jesu Hjerter Kirke*, hvorefter der var fælles frokost. Så gik den guidede tur gennem det middelalderlige København til St. Ansgars Kirke. Der var fælles messe kl. 17, hvorefter vore gæster tog bussen tilbage. De var så tilfredse med turen, at Roland Allnert selv skrev referatet, der ikke blot kom i *Ælnoths* meddelelser, men også i den svenske forenings: "Arv och Minne". Vi håber, at dette er begyndelsen til et hyppigere godt samarbejde over Øresund. Næste begivenhed bliver et foredrag fra svensk side om den katolske dronning Josefina, der i 1800-tallet spillede en betydningsfuld rolle for genrejsningen af katolicismen i Sverige og Norge.¹

Vore nordtyske kolleger har meddelt, at de næste år 2009 vil fejre deres 25- års jubilæum med en kirkehistorisk kongres i "Katholische Akademie", det katolske kulturhus i Hamborg.

Der kunne være meget mere at sige om *Ælnoth*. Naturligvis var ikke alt rosenrød succes. Det har været svært at skaffe virkelig forståelse for vort formål: at beskæftige sig med historien ud fra vort eget syn på Kirken og ikke ud fra fremmede målestokke. Ikke engang katolikker indser altid værdien eller nytten heraf, og nogle lader os tydeligt mærke denne vrangvilje. Måske har vi ikke været gode nok til at forklare os. Vi har i hvert fald ikke været gode til at gøre opmærksom på os selv. Det vil jo altid kræve en særlig indsats, når en minoritet vil retfærdiggøre sine synspunkter over for en dominerende flertalskultur. Var der f. eks. nogen, der spurgte os, hvad vi syntes, da regeringen indførte en "historisk kanon", der statsautoriserer det traditionelle danske syn bl.a. på middelalderen og reformationen? Det er ikke som i 1930'erne, hvor en regeringskommission fik til opgave at sørge for, at hverken religiøse eller nationale fordrejninger af den historiske sandhed skulle findes i skolernes historielærebøger. *Ælnoth* var også aktiv, da vi for et par år siden forsøgte at få de skolebøger i historie, der bruges i katolske skoler, underkastet en kritisk undersøgelse. Mig bekendt kom der intet konkret ud af dette initiativ. Vi har dog ikke givet op, men konkluderer tværtimod, at der stadig er hårdt brug for det forum, som "Katolsk historisk forening *Ælnoth*" er.

Man kunne jo spørge os om grunden til, at vi overhovedet gør dette arbejde? For mit eget vedkommende må jeg så svare, at jeg ser vores beskedne bestræbelser for et rigtigere syn på Den katolske Kirke i historien som eksempel på den indsats, som Kirken – ikke mindst siden Andet Vatikankon-

¹ Dette møde har været afholdt, når denne artikel offentliggøres. Red.

cils dekret om "Lægfolkets apostolat" – opfordrer kvalificerede katolikker til at yde hver på sit felt, for dermed f. eks indenfor politik, videnskab og kultur at bidrage til verdens "evangelisering".

Klik her for at udskrive artiklen (printerens skal være tændt)

Klik her for at sende artiklen til en ven eller bekendt (Outlook skal være startet)

Klik her for at komme til forsiden af catholica.dk